

Deddfu yn y Pedwerydd Cynulliad

Mai 2014

UCAC | yr undeb sy'n diogelu athrawon a darlithwyr Cymru

Deddfu yn y Pedwerydd Cynulliad

Mae UCAC yn croesawu'r cyfle i ymateb i'r ymchwiliad hwn gan y Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol a Deddfwriaethol ynghylch deddfu yn y Pedwerydd Cynulliad.

Mae UCAC yn undeb llafur sy'n cynrychioli athrawon, arweinwyr ysgol, staff Awdurdodau Lleol, a darlithwyr ym mhob sector addysg yng Nghymru.

Technegau drafftio

1. Fel rheol gyffredinol, a yw'n ymddangos bod safon y gwaith drafftio deddfwriaethol a wneir ar gyfer y Cynulliad Cenedlaethol yn arbennig o gymeradwy mewn unrhyw ffyrdd penodol?

Rydym yn cymeradwyo'n fawr iawn y ffaith bod deddfwriaeth yn cael ei gwneud yn y Gymraeg a'r Saesneg o'r cychwyn cyntaf a bod statws y ddwy yn gydradd. Mae safon y drafftio yn y naill iaith a'r llall yn gymeradwy.

2. Fel rheol gyffredinol, a yw safon y gwaith drafftio deddfwriaethol a wneir ar gyfer y Cynulliad Cenedlaethol yn peri unrhyw bryderon penodol?

Fel rheol gyffredinol, nid oes gennym bryderon. Fodd bynnag, yng nghyd-destun Bil Addysg (Cymru) yn ddiweddar, roedd canfyddiad ymhlith ystod eang o randdeiliaid bod y Bil yn ceisio mynd i'r afael â gormod o wahanol faterion mewn un darn o ddeddfwriaeth, ac felly nad oedd modd gwneud cyfiawnder â'r holl faterion. Fodd bynnag, mater o bolisi oedd hynny yn hytrach na gwaith drafftio technegol.

3. Fel rheol gyffredinol, a yw'n ymddangos bod Biliau'r Cynulliad Cenedlaethol yn cael eu drafftio â'r nod o'u gwneud yn rhesymol hygyrch ac yn ddealladwy i'r cynulleidfaoedd targed ar gyfer pob Bil?

Mae'n naturiol bod Biliau'r Cynulliad yn cynnwys ieithwedd a geirfa dechnegol a chyfreithiol sy'n gallu ymddangos yn estron i gynulleidfaoedd targed. Fodd bynnag, rydym o'r farn gyffredinol bod y Biliau yn ddigon hygyrch i'r sawl sy'n gorfod ymdrin â deddfwriaeth yn sgil eu gwaith. Mae'r dogfennau sy'n cyd-fynd â'r Biliau, megis y Memoranda Esboniadol, yn darparu cyfle i gynnig esboniad.

4. Yn benodol, a yw'r arfer mewn perthynas ag unrhyw rai o'r materion canlynol yn arbennig o gymeradwy, neu'n peri pryder?

- cyfieithu – mae safon y cyfieithu, a'r ffaith bod statws cydradd gan fersiynau Cymraeg a Saesneg o'r (darpar-) ddeddfwriaeth yn arbennig o gymeradwy

5. Yn gyffredinol, a yw'n ymddangos bod Biliau gerbron y Cynulliad Cenedlaethol yn dilyn Deddfau Seneddol cyfatebol neu debyg neu ddeddfiadau eraill:

a. i'r graddau sy'n briodol;

~~b. yn fwy na'r hyn sy'n briodol;~~

~~c. yn llai na'r hyn sy'n briodol;~~

Ar y cyfan rydym o'r farn bod y Biliau sy'n dod gerbron y Cynulliad yn annibynnol oddi ar ddeddfau eraill i'r graddau sy'n gydnaws â'r setliad datganoli.

6. A oes gwahaniaethau sylweddol, fel rheol gyffredinol, rhwng safon arddull ddrafftio Biliau a gwelliannau a gyflwynir gan Lywodraeth Cymru a Biliau a gwelliannau eraill?

Nid oes gennym brofiad hyd yma o weithio ar Fil nad yw'n Fil a gyflwynwyd gan Lywodraeth Cymru, felly ni allwn wneud sylw ar y mater.

O ran gwelliannau, mae'r broses o wneud argymhellion neu gynigion ar gyfer gwelliannau, mewn trafodaethau gyda Gweinidogion neu Aelodau Cynulliad, yn gallu bod yn broses astrus i fudiadau allanol. Mae'r angen am gyngor ac arbenigedd cyfreithiol yn gallu gwneud y broses yn un anodd – neu'n gostus.

7. Yn gyffredinol, a fanteisir ar gyfleoedd priodol i gydgyrnhoi deddfwriaeth, fel ymarfer ar wahân neu fel rhan o'r broses o wneud deddfwriaeth sylweddol newydd?

Mae'r diffyg cydgrynhoi yn gallu peri rhwystredigaeth sylweddol. Yn aml wrth weithio ar Fil, neu Reoliadau (yn arbennig), mae'n rhaid argraffu darnau o ddeddfwriaeth wreiddiol, ac wedyn ymchwilio i weld sawl set o ddiwygiadau sydd wedi bod i'r Ddeddf/Rheoliadau hynny, a cheisio gweithio o'r dogfennau niferus hyn. Yn anaml iawn y gellir dod o hyd i fersiwn wedi'i gydgyrnhoi o'r Ddeddfwriaeth/Rheoliadau gyda'r diwygiadau.

Mae'n bosib bod cyfreithwyr proffesiynol wedi arfer â'r math hwn o ymarfer – ond nid yw'n hwylus o gwbl ar gyfer y sawl mewn mudiadau sy'n ceisio ymateb i brosesau ymgynghori a chraffu mewn modd deallus a chynhwysfawr.

8. A allai model gwahanol arwain at fanteision neu anfanteision yng nghyswllt y drefn o ran drafftio Biliau, neu'r technegau a ddefnyddir?

Mi fyddai model o bwerau a gedwir llawer fawr iawn yn symlach a chliriach, ac mi fyddai'n osgoi llawer o'r gynnen rhwng y Cynulliad a San Steffan o ran y cymhwysedd i ddeddfu mewn gwahanol feysydd.

Datblygu ac esbonio polisiau

9. Fel rheol gyffredinol, a oes tystiolaeth i ddangos bod y prosesau ar gyfer datblygu polisi yn arwain at ddod â Biliau i'r Cynulliad Cenedlaethol sydd â pholisi cadarn a brofwyd yn sail iddynt?

Yn benodol –

a. a yw'r prosesau ar gyfer ymgynghori wrth ddatblygu polisiau yn ymddangos yn briodol ac yn effeithiol?

Ar y cyfan, ym maes addysg, nid oes prinder ymgynghori wrth ddatblygu polisiau. Fodd bynnag, mae'n brofiad weddol gyffredin i nifer fawr o randdeiliaid i fod wedi ymateb i ymgynghoriad, neu hyd yn oed cyfres o ymgynghoriadau ar un mater polisi, ac o bosib mynegi'r un farn mewn cyfarfodydd gyda gwleidyddion a/neu weision sifil, a gohebu ar y mater, a chanfod nad yw hyn oll wedi cael dylanwad. Mae'r problemau a ragwelwyd ac a rybuddiwyd amdano gan y rhanddeiliaid yn dod i'r amlwg ar ôl pasio'r ddeddfwriaeth a gweithredu'r polisi. Roedd mater dadreoleiddio'r sector Addysg Bellach (Deddf Addysg Bellach ac Uwch (Llywodraethu a Gwybodaeth) (Cymru) 2014) yn un enghraifft, ac mae apwyntio aelodau i Gyngor y Gweithlu Addysg (yn Neddf Addysg (Cymru) 2014) yn debygol o fod yn un arall.

b. a yw'r prosesau ar gyfer asesu effaith yn ymddangos yn briodol ac yn effeithiol?

Ddim yn sicr. Mae'r dogfennau asesiad effaith fel arfer yn hirfaith iawn, ond nid ydym yn sicr eu bod bob amser yn mynd i'r afael â materion "llawr gwlad"; maent yn dueddol o aros ar lefel ariannol/amgylcheddol ehangach, ac nid o reidrwydd yn asesu'r effaith ar ymarferwyr a rhanddeiliaid.

c. a yw dibenion deddfwriaeth o ran polisi yn cael eu hegluro'n gywir ac yn ddigonol i Aelodau'r Cynulliad a'r cyhoedd?

Ar y cyfan, ydyn – ond amser a ddengys at ba ddibenion yn union y defnyddir y ddeddfwriaeth.

10. A oes prosesau priodol ac effeithiol ar gyfer penderfynu a yw'r ddeddfwriaeth a gynigir yn mynd i'r afael â'r polisi sy'n sail i'r cynnig yn gywir ac yn effeithiol?

Teimlwn fod y broses craffu'n briodol ac yn effeithiol ar gyfer cyflawni'r dasg hon.

11. Yn gyffredinol, a yw'r Memoranda Esboniadol a ddarperir ynghyd â Biliau yn cyflawni'r nod bwriadedig?

Ein profiad ni yw nad yw'r Memoranda Esboniadol yn arbennig o effeithiol, a bod cyfle pwysig yn cael ei gollu fan hyn. Maent yn dueddol o fod yn hir iawn, ac yn eithriadol o ailadroddus. Ac er eu hyd, nid

ydynt bob tro'n llwyddo i daflu goleuni pellach ar ddarpariaethau'r Biliau (yn y Nodiadau Esboniadol), y tu hwnt i'r hyn sydd yn y Bil ei hun. Credwn fod lle i wella'n sylweddol iawn ar y dogfennau hyn, ac y byddai dogfennau o safon uwch yn gallu bod o gymorth mawr i'r sawl sy'n ceisio cyfrannu'n adeiladol at y broses craffu.

- 12. Yn benodol, a yw'r arfer mewn perthynas ag unrhyw rai o'r materion canlynol yn arbennig o gymeradwy, neu'n peri pryder?**
- a. hyd Memoranda Esboniadol:** llawer yn rhy hir, heb fod yr hyd yn ychwanegu at y gwerth
 - b. cynnwys deunydd polisi cefndirol:** mae deunydd polisi cefndirol yn rhan bwysig o gynnwys y Memoranda Esboniadol
 - c. defnyddio enghreifftiau i ddangos yr hyn y bwriedir i ddarpariaethau ei gyflawni;** mae cynnig enghreifftiau'n bwysig
 - d. defnyddio tablau, diagramau a lluniau eraill:** hyn hefyd yn bwysig
- 13. A oes gwahaniaethau sylweddol, fel rheol gyffredinol, rhwng safon Memoranda Esboniadol ar gyfer Biliau a gyflwynir gan Lywodraeth Cymru a Biliau eraill?**
- Nid oes gennym brofiad yn y maes hwn hyd yma.
- 14. A oes Biliau penodol gerbron y Pedwerydd Cynulliad sy'n rhoi enghreifftiau penodol, neu eithriadau arwyddocaol, sy'n berthnasol i'r atebion a roddwyd i gwestiynau 15-20 uchod?**
- Rydym wedi ceisio cynnig enghreifftiau yn yr atebion i'r cwestiynau uchod.

Y cydbwysedd rhwng deddfwriaeth sylfaenol ac is-ddeddfwriaeth?

- 15. Yn gyffredinol, a yw'n ymddangos bod y ddeddfwriaeth sylfaenol a basiwyd gan y Cynulliad Cenedlaethol yn y Pedwerydd Cynulliad yn taro'r cydbwysedd cywir rhwng y manylion ar wyneb y Ddeddf a'r pwerau i wneud is-ddeddfwriaeth?**
- Deallwn fod angen cydbwysedd rhwng manylion ar wyneb y ddeddfwriaeth a phwerau i wneud is-ddeddfwriaeth - mae hynny'n cynnig cyfle i greu rhywfaint o hyblygrwydd at y dyfodol (o fewn cyfyngiadau'r Ddeddf) ac i beidio â gorfanylu yn y Deddfau eu hunain.
- Fodd bynnag, rydym yn tueddu i feddwl fod gormod o fanylion yn cael eu neilltuo i is-ddeddfwriaeth, ac o'r herwydd yn derbyn lefel tipyn llai o graffu. Canlyniad hynny yn y pendraw yw rhoi mwy o rym yn nwylo'r Gweinidogion.
- Mae rhai materion yn fater o egwyddor sylfaenol, ac felly'n amhriodol i'w neilltuo i is-ddeddfwriaeth. Un enghraifft o hynny yw Ddeddf Addysg (Cymru) 2014, ble y neilltuwyd i reoliadau pob agwedd o benderfyniadau ynghylch codi ffioedd i fod yn gofrestrdig gyda Chyngor y Gweithlu Addysg. Cytunwn fod rhai agweddau o'r broses hon yn briodol i'w gosod mewn is-ddeddfwriaeth; fodd bynnag rydym yn gadarn o'r farn y dylai'r penderfyniad ynghylch *pwys* sy'n gosod y ffi (e.e. Gweinidogion Cymru/Cynulliad Cenedlaethol Cymru/Cyngor y Gweithlu Addysg) fod ar wyneb y Ddeddf.
- 16. Yn gyffredinol, os rhoddir pwerau i wneud is-ddeddfwriaeth, a yw'n ymddangos bod y Cynulliad Cenedlaethol yn craffu'n briodol ar yr is-ddeddfwriaeth honno?**
- Teimlwn y byddai'n werthfawr i gynyddu lefel y craffu ar gyfer is-ddeddfwriaeth. Mae materion o bwys mawr yn cael eu neilltuo i is-ddeddfwriaeth, ac oni bai am yr achosion prin hynny pan ddefnyddir y weithdrefn gadarnhaol, nid oes fawr o graffu ar reoliadau y tu hwnt i broses ymgynghorol gyffredinol. Nid ydym o'r farn bod proses ymgynghorol yn cynnig y lefel briodol o graffu ar faterion o bwys sylweddol.
- 17. A oes trefniadau priodol ac effeithiol ar gyfer esbonio a chyfiawnhau'r broses o arfer pwerau i wneud is-ddeddfwriaeth?**
- Mae'n bosib nad oes.
- 18. Pa egwyddorion y dylai'r Cynulliad Cenedlaethol eu defnyddio wrth ystyried y cydbwysedd sy'n briodol rhwng y manylion ar wyneb Biliau a'r pwerau i wneud is-ddeddfwriaeth?**

Os yw'n gyffredinol gytûn ei bod hi'n bwysig **cadw hyblygrwydd** (h.y. tebygolrwydd y bydd angen addasu dros y blynyddoedd), mae'n briodol i neilltuo pwerau i is-ddeddfwriaeth. Enghraifft o hyn yw'r nifer ofynnol o gyrsiau i'w cynnig yn y Cwricwlwm Lleol o dan Fesur Dysgu a Sgiliau (2007); roedd yn ddoeth neilltuo'r union ffigyrau i is-ddeddfwriaeth, am fod tebygolrwydd uchel o orfod amrywio'r ffigyrau o fewn cyfnod cymharol fyr – yn wir, dyna'n union a ddigwyddodd.

Fodd bynnag, os yw'r mater yn un o **egwyddor sylfaenol**, ble na ragwelir yr angen am hyblygrwydd (e.e. mater penderfynu pwy sy'n gosod ffluoedd cofrestru Cyngor y Gweithlu Addysg) dylid gwneud darpariaeth ar wyneb y Bil. Mae'n rhy rhwydd dileu neu amrywio is-ddeddfwriaeth, felly ar wyneb y Biliau y dylai unrhyw egwyddorion sylfaenol ymddangos.

Yn ogystal, os yw'n fater o gynnig amddiffyniad i sector neu grŵp penodol, mi ddylai hynny gyfri fel mater o egwyddor sylfaenol sy'n ymddangos ar wyneb y Bil; ni fyddai'n briodol i'w neilltuo i is-ddeddfwriaeth e.e. y cyfrifoldeb i hyrwyddo mynediad at ac argaeledd cyrsiau cyfrwng Cymraeg yn y Mesur Dysgu a Sgiliau (2007); neu'r cyfrifoldeb i hyrwyddo mynediad at addysg cyfrwng Cymraeg yn y Mesur Teithio gan Ddysgwyr (2008). Bu'n rhaid brwydro i gael y ddau ar wyneb y Bil, ar ôl cael awgrym mai mewn is-ddeddfwriaeth y dylai fod.

19. Sut y gellir rhoi'r egwyddorion hynny ar waith yn effeithiol?

Mi allai fod yn ddefnyddiol i gael rhestr sylfaenol o egwyddorion ar gyfer y dyraniad rhwng deddfwriaeth ac is-ddeddfwriaeth, fel sail ar gyfer gwaith craffu'r pwyllgorau.

Gwaith craffu'r Cynulliad

20. Fel rheol gyffredinol, a oes trefniadau priodol ac effeithiol ar waith ar gyfer craffu ar ddeddfwriaeth ddrafft cyn y broses ddeddfu?

Nid ydym yn ffyddiog bod cysondeb yn y maes hwn. Ambell waith cyhoeddir Papur Gwyn ar gyfer ymgynghori, ond nid bob tro – ac nid ydym yn ymwybodol o'r rhesymeg dros y penderfyniad y naill ffordd neu'r llall.

Rydym yn ymwybodol bod craffu/ymchwilio'n digwydd ar hyn o bryd mewn perthynas â Bil Cymwysterau Cymru - ac mae hynny'n bendant i'w groesawu (yn enwedig yn sgil y cefndir polisi dadleuol). Fodd bynnag, nid ydym yn sicr o'r drefn ar gyfer y broses honno, e.e. pwy a ystyrir yn rhanddeiliaid y dylid cysylltu â nhw ar gyfer y broses gychwynnol hon? Nid yw'n gwbl dryloyw.

21. Fel rheol gyffredinol, a yw'r gwaith craffu a wneir yng Nghyfnod 1 yn ddigonol ac yn effeithiol er mwyn archwilio'r amcanion polisi sy'n sail i ddeddfwriaeth sydd gerbron Cynulliad Cymru?

Ar y cyfan, rydym o'r farn bod Cyfnod 1 yn broses fanwl a thrwyadl, ac yn gyfle ardderchog i wyntyllu'r holl faterion perthnasol.

22. A ellir defnyddio'r Cyfnod Adrodd yn dilyn Cyfnod 3 yn fwy effeithiol?

Yn gyffredinol, mae'r holl Gyfnodau ar ôl Cyfnod 1 yn symud yn gyflym ac mewn modd llawer llai rhyngweithiol â rhanddeiliaid.

Mi fyddai'n werthfawr iawn pe byddai modd sefydlu rhyw fath o restr e-bostio (dewisol, wrth reswm) ar gyfer pob rhanddeiliad a fu'n rhan o Gyfnod 1, ac anfon diweddariadau cyson ynghylch hynt y Bil, ac unrhyw ddyddiadau cau perthnasol sydd ar y gorwel, unrhyw adroddiadau sydd wedi cael eu cyhoeddi, neu unrhyw dystiolaeth newydd a roddwyd.

23. A yw'r trefniadau ar gyfer prosesu Biliau brys yn gyflym yn effeithlon ac yn effeithiol?

Teimla UCAC bod angen camu'n ofalus dros ben wrth weithredu prosesau ar gyfer Biliau brys. Ni ddylid pasio Biliau brys oni bai bod wir gyfiawnhad dros hynny. Mae'r egwyddor o graffu manwl a thrylwyr, gydag ystod eang o rhanddeiliaid yn cael cyfle i fynegi barn a chyflwyno dystiolaeth, yn greiddiol i hygredd y Cynulliad Cenedlaethol; mae hepgor unrhyw ran o'r broses honno'n gam y mae angen pwyso a mesur yn ofalus iawn.

24. A yw profiad y Pedwerydd Cynulliad yn awgrymu bod capasiti presennol Llywodraeth Cymru i gyflwyno deddfwriaeth:

a. yn ddigonol;

b. yn annigonol; neu

c. yn fwy na'r hyn sydd ei angen?

Mae'r Pedwerydd Cynulliad wedi peri rhwystredigaeth i'r sawl sy'n ceisio ymateb i brosesau craffu deddfwriaethol. Roedd cyfnod hir ar ddechrau'r Pedwerydd Cynulliad pan nad oedd prin dim deddfwriaeth, ac mae'r Biliau wedi bod yn pentyrru ers hynny. Rhaid cofio bod y rhan fwyaf o fudiadau a sefydliadau sy'n ymateb i alwadau'r pwyllgorau craffu am dystiolaeth yn fudiadau a sefydliadau cymharol fach, gyda nifer cyfyngedig o staff – dim byd tebyg i'r cannoedd sy'n gweithio yn Adrannau'r Llywodraeth. O gofio bod y Cynulliad Cenedlaethol wedi'i sefydlu ar yr egwyddor o ymwneud yn rhagweithiol gyda chymdeithas sifil, mae'r broses o gyflwyno deddfwriaeth yn gallu gwneud y math hwnnw o ymwneud yn heriol.

25. A yw profiad y Pedwerydd Cynulliad yn awgrymu bod capasiti presennol y Cynulliad Cenedlaethol i brosesu deddfwriaeth y Llywodraeth:

a. yn ddigonol;

b. yn annigonol; neu

c. yn fwy na'r hyn sydd ei angen?

Tybiwn fod y pwysau ar Aelodau Cynulliad yn eithriadol o drwm o ran eu cyfrifoldebau craffu, ar ben ymchwiliadau a swyddogaethau eraill y Pwyllgorau a'r Cynulliad yn fwy cyffredinol. Buddiol fyddai gallu ehangu capasiti'r Cynulliad i brosesu deddfwriaeth.

26. A yw profiad y Pedwerydd Cynulliad yn awgrymu bod capasiti presennol y Cynulliad Cenedlaethol i gynneg a phrosesu deddfwriaeth nad yw'n ddeddfwriaeth y Llywodraeth:

~~a. yn ddigonol;~~

b. yn annigonol; neu

~~c. yn fwy na'r hyn sydd ei angen?~~

Mae prinder Biliau gan aelodau'r Cynulliad yn awgrymu'n gryf bod diffyg arbenigedd, cefnogaeth neu gapasiti, ar gyfer cynnig deddfwriaeth.

27. A yw'n ymddangos bod unrhyw agweddau ar y ffordd y mae Llywodraeth Cymru yn rheoli'r rhaglen lywodraethu yn arbennig o gymeradwy, neu'n peri pryder?

Fel y dywedwyd uchod, diffyg cydbwysedd o ran amseru, gyda phrinder ar ddechrau'r cyfnod yn arwain at bentyrru dros weddill y cyfnod.

28. A gafwyd unrhyw lwyddiannau penodol yn sgîl gallu'r Cynulliad Cenedlaethol i basio Deddfau, a roddwyd o dan Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006?

Mae'r broses erbyn hyn yn llawer fwy effeithlon am nad oes yn rhaid mynd drwy'r broses o basio'r Gorchmynion Cymhwysedd Deddfwriaethol cyn symud at y Biliau eu hunain.

UCAC
Undeb
Cenedlaethol
Athrawon
Cymru

Prif Swyddfa **UCAC**, Ffordd Penglais, Aberystwyth, Ceredigion SY23 2EU

ffôn: 01970 639950 | ffacs: 01970 626765 | ucac@athrawon.com

[facebook.com/AthrawonCymru](https://www.facebook.com/AthrawonCymru) twitter.com/AthrawonCymru

www.athrawon.com